

Acrocephalus scirpaceus

(Herm., 1804)

Trzcinniczek

Rząd: wróblowe, podrząd: śpiewające, rodzina: pokrzewkowate

Status występowania w Polsce

Średnio liczny, lokalnie liczny, ptak lęgowy nizu.

Opis gatunku

Niewielki ptak z rodziny pokrzewkowatych, nieco mniejszy i wyraźnie smuklejszy od wróbla. Wymiary: długość ciała 12–14 cm, rozpiętość skrzydeł 17–21 cm, masa ciała 9–15 g. Ubarwienie jednolicie oliwkowobrzazowe z wierzchu, z wyjątkiem brązowych końców skrzydeł. Kuper rdzawy, boki kremowe. Brak dymorfizmu płciowego. Młode są nieco bardziej rdzawe od dorosłych.

Śpiew ma charakter ciągły, jest stosunkowo monotony i niemelodyjny, z licznymi elementami zgrzytliwymi.

Możliwość pomyłki z innymi gatunkami

Najłatwiej można pomylić trzcinniczka z łożówką *Acrocephalus palustris* (A296), która charakteryzuje się nieco jaśniejszym ubarwieniem wierzchu ciała i bledszym kuperem, bez śladu koloru rdzawego. Rozróżnienie obu gatunków w terenie, jedynie na podstawie cech upierzenia, nie jest możliwe. Najłatwiej je rozróżnić po śpiewie. Łóżówka ma zupełnie odmienny śpiew: złożony, melodyjny, z dużym bogactwem motywów i często naśladuje głosy innych gatunków ptaków.

Biologia

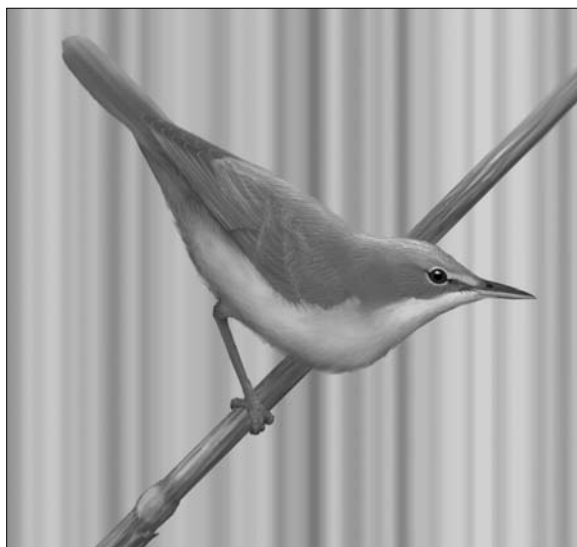
Tryb życia

Trzcinniczek jest gatunkiem prowadzącym dzienny tryb życia, w okresie lęgowym – terytorialnym.

Lęgi

Trzcinniczek przylatuje na tereny lęgowe w maju, chociaż pierwsze osobniki obserwowano także pod koniec kwietnia. Samce zaraz po przylocie zajmują małe terytoria, które mogą tworzyć wyraźne skupienia. Gniazdo umieszczone jest najczęściej w trzcinach, nad wodą. Trzcinniczek w charakterystyczny sposób oplata materiał gniazdowy wokół 2–4 łodyg roślinnych. Gniazdo może znajdować się na wysokości 15 cm–1,5 m, najczęściej jednak na wysokości około 50 cm nad wodą.

Wielkość zniesienia wynosi zwykle 4 jaja (3–5). Trzcinniczek wyprowadza dwa lęgi w roku. Gniazduje od początku maja do końca lipca. Wysiadywanie trwa 12 dni, a pi-

skłeta przebywają w gnieździe przez 10–14 dni i w tym czasie karmione są przez samicę i samca. Po opuszczeniu gniazda podloty są karmione przez rodziców jeszcze przez 2 tygodnie. W obrębie pól odpowiedniego siedliska lokalnie osiąga znaczne zagęszczenie, które może dochodzić nawet do 200 par/10 ha, najczęściej jednak wynosi kilkanaście par/10 ha. Terytorium lęgowe trzcinniczka jest małe i ptaki żerują poza jego granicami, także na rosnących w pobliżu trzcinowisk krzewach i drzewach.

Wędrowki

Trzcinniczek jest gatunkiem wędrownym, przylatuje najwcześniej pod koniec kwietnia, głównie jednak w maju, odlatuje we wrześniu. Jako pierwsze wędrowkę jesienną rozpoczynają dorosłe ptaki, które mogą opuszczać lęgowską już w połowie lipca. Jesienne obserwacje z października należą do rzadkości. W obszarze śródziemnomorskim wędrowne osobniki spotykane są jesienią głównie w sierpniu i we wrześniu. Wędrowki odbywają się nocą. W okresie jesiennym trzcinniczek spotykany jest bardzo licznie, jednak miejsca szczególnie ważne dla ptaków wędrownych nie są dokładnie znane.

A297

Zimowanie

Trzcinniczek zimuje w Afryce Równikowej i Południowej. Na zimowiskach notowany jest od października do kwietnia, a wiosenny przelot rozpoczyna się w Afryce w marcu.

Pokarm

Pokarm zarówno osobników dorosłych, jak i piskląt stanowią bezkręgowce, przede wszystkim owady (w większości gatunki związane ze środowiskiem wodnym). Owady są zbierane zarówno z roślin rosnących nad wodą, jak i z drzew i krzewów. Trzcinniczki żerują na obszarach położonych nieraz w znacznym oddaleniu od gniazd, bowiem terytorium lęgowe nie zapewnia wystarczającej bazy pokarmowej w okresie karmienia piskląt.

Występowanie**Siedlisko**

Typowe siedlisko lęgowe trzcinniczka stanowią pasy szuwarów i oczeretów porastające eutroficzne zbiorniki wodne różnego typu. Optymalnym siedliskiem są łany trzcin, niezbyt gęste (minimum 40, średnio 60–100 trzcin/m²) i graniczące z krzewami wierzb i drzewami, na których ptaki chętnie żerują. W takich siedliskach trzcinniczek osiąga najwyższe zagęszczenia. Może jednak występować również na obrzeżach małych zbiorników wodnych wśród pól i łąk, jak również w nadrzecznych zaroślach wikliny.

Siedliska z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej, które mogą być istotne dla gatunku

1150 Zalewy i jeziora przy morskie (laguny)
3150 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*

Rozmieszczenie geograficzne

Areal lęgowy trzcinniczka obejmuje prawie całą Europę, północno-zachodnie wybrzeże Afryki, Azję Mniejszą i Azję Środkową (głównie Kazachstan). W Europie gniazduje przede wszystkim podgatunek *A. s. scirpaceus*, zasiedlając zachodnią i środkową część kontynentu, Skandynawię do 65°N oraz zachodnią część Rosji po dolną Wołgę, gniazduje również w północno-zachodniej Afryce. Brak go na północy Wysp Brytyjskich, a w rejonie Morza Śródziemnego występuje w znacznym rozproszeniu. W rejonie Morza Kaspijskiego, Kaukazu, w Azji Mniejszej, Iranie, Kazachstanie występuje podgatunek *A. s. fuscus*. W okresie zimowym oba podgatunki spotykają się w Afryce Równikowej, głównie na obszarze Sudanu-Zambezi, a także dalej na południu Afryki, w Botswanie i Namibii.

Rozmieszczenie w Polsce

Występuje w całym kraju, na pogórzach nielicznie, zasiedlając stawy rybne do wysokości ok. 350 m n.p.m., wyjątkowo do 500 m n.p.m. Jego występowanie zależy od dostępności

odpowiednich siedlisk, dlatego też w pewnych regionach jest gatunkiem bardzo liczny, np. w bagiennej dolinie Narwi, na jeziorach Nadgopla czy na stawach w dolinie Baryczy. Powszechnie, chociaż mniej licznie, występuje też wzdłuż większych rzek i ich starorzeczy – nad Biebrzą, Wartą czy Wisłą. Nad oligotroficznymi jeziorami Pojezierza Pomorskiego i Mazurskiego zwykle bywa nieliczny. Natomiast na Pojezierzu Augustowskim oraz na obszarach wododziałowych i wyżynnych Małopolski jest bardzo nieliczny.

Status ochronny

Ochrona gatunkowa w Polsce: gatunek objęty ochroną ścisłą (Dz U z 2004 r. Nr 220, poz. 2237)

Status zagrożenia w Europie: S gatunek niezagrożony, którego status ochronny jest prawdopodobnie odpowiedni
BirdLife International: SPEC 4

Dyrektywa Ptasia: Art. 4.2

Konwencja Berneńska: załącznik II

Konwencja Bońska: załącznik II

Występowanie gatunku na obszarach chronionych

Brak miejsc powołanych specjalnie dla ochrony trzcinniczka. Występuje on jednak licznie na wielu obszarach chronionych, w granicach których znajdują się siedliska podmokłe, między innymi w parkach narodowych, takich jak: Narwiański PN, Biebrzański PN czy Słowiński PN, a także w parkach krajobrazowych (np. PK Nadgoplański Park Tysiąclecia, PK Dolina Dolnej Odry) i rezerwach przyrody (np. Stawy Milickie, Świdwie).

Rozwój i stan populacji

Wielkość europejskiej populacji lęgowej trzcinniczka szacowana jest na 2 400 000–4 500 000 p. Najliczniejsza populacja zasiedla obszar Rumunii (1 500 000–2 500 000 p.), duże populacje zasiedlają też tereny Szwecji (250 000–500 000 p.), Niemiec (100 000–200 000 p.) i Węgier (100 000–150 000 p.).

Brak danych na temat trendów liczebności w populacji polskiej. Trzcinniczek jest bardzo silnie związany z obszarami szuwarów trzcinowych. Dlatego też zachowanie odpowiednich siedlisk jest warunkiem koniecznym dla występowania tego gatunku. Eutrofizacja wód i wzrost średniej wiosennej temperatury spowodowały prawdopodobnie wzrost populacji trzcinniczka w Europie w pierwszej połowie XX w. i rozszerzenie jego zasięgu na obszar Skandynawii, ale obecnie w niektórych krajach Europy Zachodniej populacja jest stabilna lub zaznacza się lekki spadek liczebności. Brak w kraju danych, na podstawie których można by oszacować wielkość populacji lęgowej gatunku. Istnieje, co prawda, cały szereg ocen zagęszczenia w siedliskach szuwarowych w różnych miejscach występowania trzcinniczka w Polsce, jednak-

że duże zróżnicowanie zagęszczenia (od 0,7 p./10 ha do 216 p./10 ha) nie pozwala na wyliczenie wiarygodnego zakresu liczby p. lęgowych. Istniejący w piśmiennictwie europejskim szacunek polskiej populacji lęgowej trzcinniczka określają liczby 20 000–120 000 p. Istnieje bardzo niewiele danych o bezwzględnej liczebności trzcinniczka na terenie różnych obszarów, w tym ostoi ptaków. Stwierdzono np., że w ostoi Bagienna Dolina Narwi w 1992 gniazdowało ok. 1000 p. Na jeziorach Nadgopla liczebność oszacowano na ponad 900 p., a na Stawach Przygodzickich w dolinie Baryczy – na ok. 1400 p. (w 1994).

Zagrożenia

Gatunkowi zagraża w Polsce:

- utrata siedlisk w wyniku osuszania obszarów podmokłych, spadku poziomu wód gruntowych oraz usuwania wodnej roślinności wynurzonej oraz przyległej roślinności zielnej (wycinanie szuwarów na obrzeżach rowów melioracyjnych, wypalanie łąk i trzcinowisk).

Propozycje odnośnie do zarządzania

Należy:

- zaniechać osuszania obszarów podmokłych, zmniejszenia powierzchni zajmowanej przez zbiorniki wodne, koszenia lub wypalania wodnej roślinności wynurzonej nawet w okresie jesienno-zimowym (trzcinniczek nie osiedla się wiosną na obszarach, gdzie usunięto starą roślinność).

Propozycje badań

Należy zbadać:

- rozmieszczenie stanowisk i liczebność krajowej populacji lęgowej;
- rozmieszczenie miejsc zatrzymywania się ptaków w okresach wędrówek;
- strukturę populacji (udział frakcji osobników niełgowych);
- wybiórczość siedliskową (zwłaszcza w odniesieniu do wielkości zbiornika wodnego);
- sukces lęgowy;
- przeżywalność;
- rozmieszczenie zimowisk i tras przelotu krajowej populacji lęgowej.

Monitoring

- coroczna ocena liczebności populacji lęgowej (na podstawie liczby śpiewających samców) na powierzchniach wybranych na obszarach licznego występowania gatunku. Metodyka do ustalenia.

Bibliografia

- BAZA DANYCH OSO – NATURA 2000. Zakład Ornitologii PAN. BAZA DANYCH POLSKIEGO ATLASU ORNITOLOGICZNEGO. Zakład Ornitologii PAN.
- BAZA DANYCH WIADOMOŚCI POWROTNYCH. Centrala Obrączkowania Ptaków, Zakład Ornitologii PAN.
- BEDNORZ J., KUPCZYK M., KUŹNIAK S., WINIECKI A. 2000. Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna. Poznań, 640 s.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL / EUROPEAN BIRD CENSUS COUNCIL. 2000. European bird populations: estimates and trends. Cambridge, 160 s.
- BOROWIEC M. 1994. Ekologia rozrodu trzcinniczka (*Acrocephalus scirpaceus*) na Stawach Milickich. *Ptaki Śląska*, 10: 5–18.
- BOROWIEC M., RANOSZEK E. 1984. The accuracy of the combined version of the mapping method in the reedbed habitat on the example of Reed Warbler, *Acrocephalus scirpaceus*. *The Ring*, 118/119: 209–215.
- DYRZ A., GRABIŃSKI W., STAWARCZYK T., WITKOWSKI J. 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Wrocław, 525 s.
- GLUTZ v. BLOTZHEIM U. N., BAUER K. M. 1991. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 12/1, *Passeriformes* (Teil 3). *Sylvidae*. Wiesbaden, 1460 s.
- HAGEMEIJER W. J. M., BLAIR M. J. (red.) 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. London, 903 s.
- KUPCZYK M. (red.) 1997. Ptaki wybranych jezior Wielkopolski. *Prace Zakł. Biol. Ekol. Ptaków UAM*, 7, 136 s.
- TOMIAŁOJĆ L. 1990. Ptaki Polski; rozmieszczenie i liczebność. Warszawa, 462 s.
- TOMIAŁOJĆ L., STAWARCZYK T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. Wrocław, 870 s.
- WALASZ K., MIELCZAREK P. (red.) 1992. Atlas ptaków lęgowych Małopolski 1985–1991. *Biologica Silesiae*. Wrocław, 522 s.

Marta Borowiec